

VIAȚA LUI NOICA

Sorin Lavric

TEXT

équivalences

arguments

2.2003

EDITION: M. DIACONU, A. REZUȘ & S. VIERU (eds.)

© 2003 ARGUMENTS [L^AT_EX 2_ε-EDITION]

© 2003 SORIN LAVRIC (Bucharest, Romania) [TEXT]

© 2003 SALVADOR DALÍ ESTATE [LOGO Salvador Dalí: *Centaure*]

© 2001 DINU LAZĂR (Bucharest, Romania) [PHOTO C. Noica]

© 2003 ÉQUIVALENCES [PDFL^AT_EX – HYPERSCREEN]

This electronic edition is a *non-profit* publication

produced by PDF_TE_X 14.H &

created by L^AT_EX 2_ε with HYPERREF & HYPERSCREEN

PDF_TE_X14.H © 2001 HÀN THÉ THÀNH

L^AT_EX 2_ε © 1993–2001 THE L^AT_EX3 PROJECT TEAM *et al.*

HYPERREF © 1995–2001 SEBASTIAN RAHTZ

HYPERSCREEN © 2001–2002 ADRIAN REZUȘ [based on PDFSCREEN]

PDFSCREEN © 1999–2001 C. V. RADHAKRISHNAN

TYPESET BY ROMANIAN_TE_X © 1994–2001 ADRIAN REZUȘ

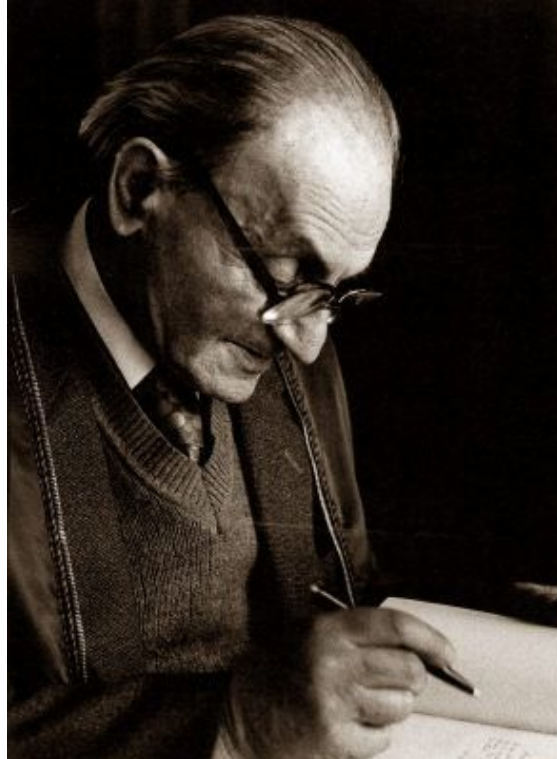
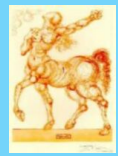
PRINTED IN THE NETHERLANDS – DECEMBER 8, 2003

Sorin Lavric
Viața lui Noica

București
2003

Viața lui Noica¹

Provenit dintr-o familie cu vechi rădăcini aromâne, al cărei nume putea fi găsit în secolul al XIX-lea în numeroase regiuni din sudul Dunării, Constantin Noica, al treilea copil al lui Grigore și Clementa Noica, s-a născut în comuna Vitănești din județul Teleorman în 12 iulie 1909. Cine ia în mână o carte a lui Noica căutând în fișa biobibliografică data de naștere a filozofului, dă peste o dublă dată: 12 și 25 iulie 1909. Explicația e simplă: în 1919, statul român a adoptat calendarul gregorian (Biserica ortodoxă va adopta același calendar cinci ani mai târziu) și, grație decalajului de 13 zile față de cel iulian, toate datele anterioare anului 1919 au primit, ca surplus numeric, 13 unități. Pentru a nu se crea însă confuzii temporale, multă vreme cele două calendare au fost folosite în paralel, și de aici cele două numere care apar în dreptul zilei de naștere a lui Noica.

Oricât ne-am strădui să găsim în locul de naștere a lui Noica sau în familia în care s-a ivit semne prevestitoare ale vocației lui Noica, nu vom găsi. Comună de câmpie, cu largi întinderi netede înlăuntrul cărora ochiul nu are de ce să se agațe, Vitănești nu are nimic dintr-o așezare în care să simți că acolo se poate face filozofie. Dacă

¹Sorin Lavric (b. 1967) graduated in general medicine (at the *Carol Davila* Institute, Bucharest, 1993) and in philosophy (University of Bucharest, 1996). He is a member of the *Romanian Society for Phenomenology* [*Societatea Română de Fenomenologie*] and is currently preparing a PhD Dissertation on *The Ontology of Constantin Noica* (University of Bucharest, promotor: Prof. Dr. Gabriel Liiceanu). His publications include *The Christmas Book* [Humanitas, Bucharest 1997] a translation from Martin Heidegger [*Parmenide*, Humanitas, Bucharest 2001; in collaboration with Bodgan Mincă], a series papers on the philosophy of Constantin Noica, an edition of his major books *Becoming unto Being* and *Letters on the Logic of Hermes* [Bucharest, Humanitas 1998], etc.

este adevărat că fiecare loc își are spiritul lui, un *genius loci*, peisajul Vităneștiului nu-ți oferă nici un motiv să crezi că, în acele împrejurimi, spiritul locului ar fi unul al filozofiei.

Cu familia lucrurile stau aidoma ca în cazul cîmpiei: platitudine stearpă a unui neam de altfel viguros genetic și financiar, dar suferind de o nevolnicie crasă în lumea spiritului. Simplu spus, propensiunea culturală a familiei Noica în ținuturile românești nu a depășit niciodată pragul obișnuit al împlinirii umane, spre care tind oamenii normali: căpătarea unui statut social trainic, îmbrățișarea unei meserii aflate la modă (medic, avocat, inginer) întemeierea unei familii solide printr-o bună alianță matrimonială și, apoi, umplerea timpului cu tabieturi mondene: călătorii în străinătate, vilegiaturi în stațiuni celebre, frecventarea unor cercuri cât mai apropiate protipendadei politice și financiare. În acest climat de domestică și previzibilă viață, apariția lui Noica a însemnat, în raport cu spiritul tradițional al familiei, un *caz aberant*. Căci este o aberație să-ți arăți totala inaptitudine, ba chiar întreaga desconsiderare față de toate îndeletnicirile practice în care ceilalți membri ai familiei excelează. Când ai un tată moșier mare, cu 3 500 pogoane de pământ [pentru început], ale cărui pasiuni sînt agricultura, călăria și femeile frumoase, ba chiar cînd ai un frate medic, a cărui mare și unică pasiune este rugby-ul, cum poți tu, Constantin Noica, dînd la o parte făgașul cutumei, să te apuci să faci filozofie?

Iată așadar lumea în care Noica a apărut: o împrejurime naturală străină filozofiei și o familie bine împlîntată în traiul cîmpenesc al ethosului rustic. Partea bună a acestei stări de lucruri este că, trăind în bunăstare și tihnă, și primind o educație aristocratică după obiceiurile vremii (guvernantă, însușirea încă din copilărie a limbilor străine), Noica s-a pomenit la un moment dat că posedă o natură umană *șlefuită de timpuriu*

în vederea filozofiei. Tot ce avea de făcut de acum încolo era să lase în voia ei, în deplina ei manifestare, o natură care nu numai că fusese parcă anume croită pentru filozofie, dată fiind funciara inaderență a tînărului Noica la valorile și practicile epocii, dar care, pe deasupra, beneficiase de o prelucrare culturală de pe urma căreia nu se putea ivi decît ce s-a ivit: un om născut și făcut pentru filozofie. Un caz aberant, dacă e să-l judeci după criteriile lumii de azi, sau un caz aparte de geniu pustiu, dacă e să-l categorisești după normele filozofiei.

Gimnaziul și clasele superioare de liceu Noica le-a făcut în București, locuind la casa din capitală a familiei. Dacă despre anii gimnaziali de la liceul Dimitrie Cantemir nu se păstrează date biografice pe seama cărora să poți spune ceva despre tînărul Noica de atunci, în schimb, o dată cu înscrierea la liceul Spiru Haret, în perioada 1924–1928, mărturiile colegilor și propriile mărturisiri îți dau puțința de a schița un prim portret al adolescentului Noica. Ar fi o greșeală să îți închipui că Noica a fost o inteligență prematură a cărei vocație s-a manifestat de la început și într-o formă deplină. Nu-i scria pe frunte că e Noica, deși chipul și prestația te duceau imediat cu gîndul la un om cu stofă aristocratică. În liceu a fost întruchiparea elevului sîrguincios și cuminte, care nu iese din vorba profesorilor, care nu își îngăduie gesturi de bravadă școlărească și pentru care a fi elev înseamnă a avea, pe linie, note cît mai mari. Acesta a fost Noica, elevul silitor și nechiulanguiu, elevul cu note întotdeauna mari, oferind o imagine în deplin contrast cu cea a colegului său Mircea Eliade, care, într-un singur an, avusese nu mai puțin de cinci corigențe. Într-un cuvînt puteai citi în el viitorul soarece de bibliotecă, tînărul studios în a cărui minte nu încape altă preocupare decît cea a spiritului.

De fapt, în sufletul lui Noica, ca de altfel în sufletul tuturor adolescenților, poți

întîlni coexistența a două tendințe contrarii, a două atitudini pe cît de opuse pe atît de firești: pe de o parte, o tendință centripetă pe care o poți numi foarte bine „spirit de frondă“; pe de altă parte, o tendință centrifugă, și anume nevoia inerentă a oricărui suflet tînăr de a se dărui unei cauze din afara lui. Grație celei dintîi tendințe, cauți instinctiv să te definești opunîndu-te uzanțelor și obiceiurilor, încercînd să faci ceea ce ceilalți nu fac. E pornirea de a te deosebi de ceilalți, de a fi excentric, de a ieși în evidență. Grație celei de-a doua tendințe, simți nevoia să-ți definești ființa aderînd la spiritul sau umoarea ce frămîntă mințile semenilor tăi.

Din derularea acestor două mișcări potrivnice a prins ființa personalitatea lui Noica și metabolismul vieții lui interioare. Din cauza retractilității centripete, de frondă împotriva gustului comun, Noica avea să aleagă filozofia, citind la 18 ani *Critica rațiunii pure*. E greu de crezut că la 18 ani poți înțelege mare lucru din acea carte, dar Noica, cum el însuși mărturisește în „Fișa clinică“ din *Șase maladii ale spiritului contemporan*, citind această carte s-a simțit pe veci confiscat de gîndirea speculativă. Aceasta e principala îndeletnicire a cărei cauză poate fi găsită în atitudinea retractilă de tip centripet. În schimb, în categoria gesturilor provocate de dăruierea de tip centrifug, intră nu mai puțin de cinci forme de risipire socială: poezia, gazetăria, angajarea politică, misionarismul cultural și căsătoria. Acestea sînt singurele forme de risipire cărora Noica le-a căzut pradă și prin care Noica s-a pierdut printre ai săi. Dar să nu anticipăm.

Elev fiind la liceul Spiru Haret, în firea lui Noica se face simțită vibrația lirică. Începe să scrie poezii așa cum încep să scrie toții tinerii: dintr-o vagă euforie expansivă și din dorința nemărturisită de a-și epata colegele. Nimeni nu a început să scrie poezie cu alt gînd decît acela de a face curte femeilor, și chiar și atunci cînd, pe parcurs,

motivația aceasta a fost înlocuită de o alta, freământul interior de efuziune lirică a rămas unul de sorginte erotică. Poetul scrie pentru femei chiar și atunci când susține contrariul. Noica nu a făcut nici el excepție, chiar dacă poeziile pe care le-a publicat în revista *Vlăstarul* a liceului Spiru Haret nu sînt unele de spovedanie sau chemare erotică. Și poate că o minimă sinceritate față de sine l-a făcut pe el, adolescentul dornic de a face ceea ce colegii lui de generație nu făceau, să se îndepărteze treptat de poezie. Cu sau fără această minimă sinceritate se știe cu certitudine că un cuvînt hotărîtor în lepădarea lui Noica de poezie a avut-o Ion Barbu. În 1927, Constantin Noica, sau Dinu cum îi spuneau prietenii, l-a avut drept profesor de matematică la Spiru Haret pe poetul *Uvedenrodilor*. Ion Barbu, dîndu-și seama repede că mintea acelor tineri nu avea nimic în comun cu frumusețea aridă a construcțiilor imaginare de tip matematic, le-a declarat sumbru că sînt inapți și nedemni de matematici, că refuză prin urmare să le mai predea matematica și că, în timpul ce rămăsese pînă la terminarea anului, le va preda poezie franceză. Și astfel, trăind oră după oră în atmosfera poeziei lui Baudelaire, Rimbaud și Villon, Noica s-a simțit încurajat să-i dea spre lectură lui Ion Barbu cîteva din exercițiile poetice proprii. Rezultatul a fost că a primit răspicat sfatul să renunțe la poezie, căci nu într-acolo putea să bată vocația cuvîntătoare a lui Noica. Și astfel, prin cuvîntul unuia al cărui discernămînt în materie de poezie nu putea fi pus la îndoială, Noica s-a văzut descurajat în proiectele lui lirice.

Terminînd liceul, Constantin Noica se înscrie la Facultatea de Filozofie și Litere din București, pe care o va absolvi în 1931. Timp de trei ani de zile va trăi sub vraja celui care a dat, ca nimeni altul, tonul filozofic al epocii interbelice: Nae Ionescu. Omul acesta cu chip de lup și cu sprîncene arcuite drăcește, a cărui privire pătrunzătoare îi dădea fiori și a cărei faimă era direct proporțională cu scandalurile în care se lăsase

târît, omul acesta desprins de tot și toate, neavînd parcă nimic sfînt în el, dar reușind, printr-un har pedagogic fără pereche, să însămînteze în sufletul studenților nebunia filozofiei, omul acesta capabil să calce în picioare orice canon universitar și orice normă de conduită profesorală cu o ușurință frizînd impertinența, omul acesta care venea în fața studenților și le spunea: „Ehee, voi sînteți studenți, așadar trebuie să citiți. Eu? Eu sînt profesor, așadar nu mai citesc...“, ei bine omul acesta a fost, se pare, cel mai mare profesor de filozofie pe care l-a avut România vreodată. Dacă atîția tineri au ales filozofia în perioada interbelică, simțind că orice ar face, nu au încotro și tot la filozofie trebuie să se întoarcă, dacă filozofia a devenit așadar un *modus vivendi* pentru niște tineri cărora probabil că nici nu le-ar fi trecut prin cap să facă în altă situație filozofie este pentru că, la un momenta dat, l-au întîlnit la Facultatea de Filozofie din București pe Nae Ionescu. Același lucru s-a întîmplat cu Noica. Fascinația exercitată de Nae Ionescu asupra lui Noica a lăsat urme indelebile, chiar dacă la senectute, Noica avea să se dezică de Nae Ionescu, printr-o vorbă pe care e bine să o luăm *cum grano salis*: „A fost un șarlatan“ (*Jurnalul de la Păltiniș*). Șarlatan sau nu, Nae Ionescu a însemnat prezența profesorală declanșatoare a unei mari vocații în sufletul lui Noica. Cu o natură seducătoare aproape demonică, Nae Ionescu a atras de partea filozofiei mai mulți tineri decît toți ceilalți profesori interbelici la un loc. Nu trebuie să-l credem pe Noica cînd spune în *Jurnalul de la Păltiniș* că nu a avut magistrii și că gîndirea lui nu a fost confiscată de gîndirea nici unui gînditor. În realitate a avut, iar dacă nu mai mulți, atunci cel puțin unul, și acesta a fost Nae Ionescu. Cum tot așa gîndirea lui a fost confiscată măcar de un filozof, și acela a fost Hegel.

Deși cucerit de felul de a filozofa al lui Nae Ionescu, Noica nu a fost totuși un apropiat al acestuia. Lucrul acesta cu siguranță l-a marcat, deși nu a lăsat să se arate.

Nu era un obișnuit în casa lui Nae, cum era de pildă Mircea Vulcănescu, și nici nu i-a fost asistent, precum Mircea Eliade. Ba nici măcar un tânăr simpatizat de Nae nu a fost, așa cum era de pildă Mihail Sebastian. Adevărul este că Nae Ionescu nu-l agreea pe Noica, pesemne din cauza firii sale flegmatice și excesiv de politicoase, la a cărei vedere aveai impresia că ai de-a face cu un ipocrit. Cu toate că era o prezență discretă și retrasă, evitând certurile și necăutînd să surprindă prin nimic, ceea ce putea adesea să irite la Noica era tocmai felul lui de a fi excesiv de politicos. În Noica exista un prisos de atitudine curtenitoare, un surplus de umoare onctuoasă, vădită în tonul aproape mios al vorbirii sale și în postura prevenitoare și caldă – amănunte care nu aveau cum să nu te ducă cu gîndul la o figură ipocrită a lumii mondene. În realitate, Noica nu era un ipocrit, ci o fire flegmatică îndărătul căreia se ascundea un mare luptător. Era genul de om ce nu stîrnește antipatii radicale, dar nici nu este din cale afară de simpatizat. Datorită acestor amănunte, Noica nu i-a plăcut lui Nae Ionescu.

Cam așa era Noica în perioada studenției. Pînă și în privința femeilor, impresia lăsată era asemănătoare. Conduita manierată, fără de cusur, față de femei putea să dea senzația că le face multora curte, cînd de fapt conduita lui ținea de educație și nu de patimă. Noica făcea o curte curtenitoare, nu una erotică. Era un maestru al conversației, știind să arate interlocutorului mai multă atenție decît primea în schimb, făcîndu-l pe preopinent să trăiască cu convingerea că este mai important decît Noica. Atenția aplicată asupra celui alt incita cochetăria femeilor, măgulite de a fi obiectul unei asemenea dărnicii prevenitoare, însă, dacă ar fi fost înclinate spre o minimă introspecție, ar fi recunoscut singure că ceea ce le flatează în prezența lui Noica era politețea lui și atît. Cu alte cuvinte, Noica nu era un crai, nu era un bărbat care să facă furori. La rîndul lui, prețuia femeile, dar putea și fără ele.

Terminînd facultatea, Noica este înrolat în serviciul militar între 1931 și 1932, la Batalionul de Vînători de Munte de la Sinaia. După terminarea stagiului militar se întoarce în București, unde, semn al unui vădit gest de frondă, se rade în cap și se angajează ca bibliotecar la Seminarul de Istoria Filozofiei, cu toate că nimic nu-l îndemna să o facă. Neavînd griji pecuniare, lucrul ca bibliotecar timp de cîteva luni nu poate fi explicat decît prin dorința lui Noica de a face ceva ce nu se făcea în rîndul colegilor lui de generație. Vroia să facă altceva, vroia să fie altcineva.

În 1932 se înființează „Criterion“-ul, societate de cultură la ale cărei întruniri Noica va participa timp de aproape doi ani. Perioada „Criterion“-ului are o dublă semnificație: cercul „Criterion“-ului a reprezentat o atmosferă de emulație culturală a cărei intensitate a întetit spiritul de concurență spirituală al lui Noica; în al doilea rînd, „Criterion“-ul a fost recipientul de dospire a unor ambiții naționaliste din a căror distilare se va naște, în sufletul lui Noica, germenii viitoarei convertiri legionare. Toți prietenii lui Noica de la „Criterion“ – Mihail Polihroniade, Haig Acterian, Mircea Eliade – vor îmbrățișa, mai devreme sau mai tîrziu, cauza mișcării legionare. Cu siguranță că Noica a fost el însuși pus în fața acestui drum, cum tot atît de sigur e că a trebuit să-și justifice într-un fel, în ochii colegilor, refuzul de a intra în Mișcarea Legionară încă din anii '30. În adevăr, Noica nu era un om de acțiune și de angajament social. Simțea foarte bine că, dacă era să facă ceva pentru reînvierea culturală a României, calea pe care trebuia să pășească nu era cea a aruncării în politică, ci cea mult mai discretă și aparent mai puțin eficientă a luptei culturale.

În această perioadă, evoluția lăuntrică a preferințelor culturale îl împinge pe Noica spre matematică. În ciuda verdictului necruțător pe care Ion Barbu li-l dăduse acelor elevi de la Spiru Haret din rîndul cărora făcea parte și Noica, Noica se înscrie în 1933

la Facultatea de Matematică, dar nu urmează decât un an cursurile ei, deoarece, destin implacabil, aici îl are ca profesor pe... Ion Barbu. Cu aceeași hotărâre cu care îl sfătuisese să lase odinioară poezia, Ion Barbu îi dă de înțeles acum că același lucru trebuie să-l facă cu matematica. Coincidența aceasta nefastă, grație căreia Noica este respins de două ori, din lumea poeziei și a matematicii, prin intervenția aceluiași om, Ion Barbu, aduce cu o ordalie la care Noica a fost supus doar spre a-și găsi adevărata vocație. Căci, lecuit definitiv de ispitele adolescenței și nemaiavînd altele de acest fel, Noica se va îndrepta încetul cu încetul către filozofie. Dar nu înainte de a mai săvîrși încă două gesturi de frondă a căror semnificație este transparentă.

În 1934, dînd peste capăt planurile tatălui său, a cărui intenție era să-l însoare pe Noica cu fată dintr-o familie bună, o anume Cesianu, Noica se însoară fulgerător, stîrnind pînă și uimirea prietenilor apropiați, cu o tînără englezoaică pe care o cunoscuse întîmplător într-o excursie: Wendy Muston. Se mută imediat la Sinaia, renunțînd la fervoarea vieții capitalei și începe să traducă romanele polițiste ale lui Edgar Wallace din limba engleză pentru Editura Hertz. Va traduce de-a lungul a doi ani 8 romane polițiste, supunîndu-se parcă unui program premeditat de superficialitate liber asumată.

Wendy Muston nu era o femeie frumoasă, însă firea ei, de o vioiciune și o vitalitate molipsitoare, creau în jur o aură de entuziasm și bună dispoziție ce compensa din plin lipsa nurilor trupești. Cu dinți mari și proeminenți, a căror dezvelire în urma fiecărui zîmbet îi împrumuta ceva din înfățișarea tăioasă a maicilor benedictine, Wendy nu putea trezi într-un bărbat altceva decât o considerație ce nu depășea respectul politic convenit femeilor cu șlefuire culturală. Și probabil că tocmai asta a dat frîu liber hotărîrii lui Noica de a o alege drept consoartă: căci Noica nu se număra printre bărbații cărora

o frumusețe la modă, croită după șabloanele estetice ale epocii, să-i poată tulbura tihna. Era prea mefient față de gustul umorilor publice pentru ca, plecându-se în fața etalonului curent de măsurare a frumuseții feminine, să-și aleagă o femeie potrivit acestui etalon. Vroia ceva deosebit și și-a ales ceva deosebit: o amfitrioană desăvârșită în pielea unei fragile și voioase doamne.

La Sinaia va locui în vila socrilor, unde își petrecea cea mai mare parte din an, neîntrerupându-și sejurul montan decît pentru scurte drumuri la București. Se plimbă, traduce și scrie articole de gazetă pe care le trimite ziarelor bucureștene. Risipa gazetărească a lui Noica, impresionantă din punct de vedere cantitativ, nu avea în ochii lui decît un singur rost: acela al formării unui stil propriu. Noica știa prea bine că pentru a ajunge să scrie bine trebuia mai întîi să scrie mult. Ceea ce va și face, risipindu-și energia scriitoricească într-un număr imens de articole ale căror teme acopereau toată gama posibilă de subiecte publicistice: politică, cultură, viață mondenă, comentariu pe marginea actualității românești etc.

Dar în 1935 Noica se îmbolnăvește de tuberculoză renală. Dacă e să ne luăm după mărturia lui, cauza ar fi de găsit într-o răceală contractată la schi în iarna lui 1935. Versiunea este greu de crezut, căci tuberculoza este mai întîi o boală a sărăciei, de care Noica nu avea parte, iar mai apoi tuberculoza cere, spre a se răspîndi, o climă caldă, ceea ce iarăși nu era de găsit la Sinaia. Una peste alta, fără a insista asupra acestor aspecte epidemiologice, este de reținut că Noica va contracta o pielonefrită tuberculoasă gravă, că va fi operat de o somitate a lumii chirurgicale interbelice, profesorul Burghel, și că, în urma renalectomiei practicate de Burghel, Noica va rămîne, de la vîrsta de 26 de ani, cu un singur rinichi. Revelația de șoc pe care o trăiește un om căruia îi rămîne, în plină vigoare a vîrstei, un singur rinichi pentru

restul vieții nu poate avea ca rezultat decât întărirea convingerii că totul în viață ține de un fir de pai și că, în fața întâmplărilor vieții, trebuie să te înarmezi cu o platoșă interioară impenetrabilă la hazardul lumii. Straniu este că pentru Noica platoșa nu va sta în credința creștină, ci în viața lăuntrică pusă în slujba dobândirii unei idei în filozofie. Ceea ce la alții este insurecție mistică menită a rupe cercul absurd al existenței, la Noica avea să capete chipul trăirii exclusive în lumea ideilor. „Eu sînt negustor de idei“, avea să declare la proces. Deși schimnic prin fire și temperament, Noica nu a fost nicicînd o natură religioasă, și nu se poate să nu fi uimit văzînd cum, de-a lungul întregii lui vieți, fie că era în închisoare, în domiciliul obligatoriu sau în pustietățile alpine ale Păltinișului, Noica și-a putut clădi o lume de liniște, de exuberanță interioară și de optimism expansiv doar pe temeiul unor idei și al unor gînduri umane care, oricîtă pasiune ar fi stîrnit în sufletul lui, nu puteau fi un reazem în clipele de ananghie. Și totuși Noica așa a fost, un om a cărui patimă s-a consumat exclusiv în lumea ideilor laice ale filozofiei de tip clasic; o lume a unor idei ce nouă ni se par cîteodată, vai, respingător de abstracte, dar care, pentru el, erau tot atît de reale ca viața. Noica a fost așadar dintre acei oameni pentru care mîntuirea, dacă există, este de găsit în ideea pe care o descoperi prin propriile puteri.

Pînă în 1938 Noica rămîne în Sinaia, dar în primăvara aceluiași an pleacă la Paris cu o bursă a statului francez, unde va sta pînă în primăvara lui 1939. Euforia culturală a capitalei franceze îi amplifică ambițiile cărturărești: ar vrea să citească tot, să parcurgă cărțile tuturor filozofilor lumii, să cuprindă cît mai repede toate gîndurile lor. Un fel de impetuozitate renescentistă, de om dornic a ști totul, îi frămîntă ființa și mintea și, hotărît a nu lăsa nimic necercetat, începe, cu o migală și o aplicație maniacală, să citească cărțile literaturii franceze în ordine alfabetică. După un an reușise să ajungă

la litera C, sărind însă peste Balzac, a cărui grafomanie titanică îl scosese din răbdări pînă și pe imperturbabilul Noica.

În noiembrie 1939, Corneliu Codreanu este asasinat din ordinul regelui Carol al II-lea. Dintr-un impuls de simpatie față de o mișcare politică la care pînă atunci nu avusese îndemnul să adere, dar la care acum, o dată cu dispariția capului ei, simțea nevoia să pună umărul, Noica trimite de la Paris o telegramă către șefii mișcării, anunțîndu-și adeziunea la acest partid politic. E vorba de clasică compătimire pe care unii oameni o simt față de cel care a suferit o nedreptate, compătimire ce culminează adeseori într-o participare generoasă la cauza celui care a suferit-o.

Întors în țară, își pregătește lucrarea de doctorat, pe care o va susține în mai 1940, iar în luna august a aceluiași an va face primul gest gazetăresc de rezonanță legionară. Scoate într-un singur număr revista *Adsum*, pe care o scrie toată singur și o publică din bani proprii, o revistă al cărei titlu este cît se poate de sugestiv: *Adsum*; cu alte cuvinte „Sînt aici, sînt de față.“

În 6 septembrie 1940, România devine stat național legionar, iar Noica își pune în chip oficial condeiul în slujba mișcării legionare. Timp de două luni de zile, în intervalul septembrie-octombrie 1940, Noica va fi redactorul-șef al oficiosului de orientare [extremă] dreaptă *Bunavestire*, și va semna 19 articole cu conținut legionar.

În octombrie 1940 pleacă la Berlin în calitate de referent de filozofie la Institutul Româno-German. Peste numai o lună, pe 27 noiembrie, în țară este asasinat de către legionari Nicolae Iorga, iar Noica simte că adeziunea lui la această mișcare trebuie să ia sfîrșit. Se spune că ar fi avut intenția de a trimite de acolo o telegramă către Horia Sima spre a-l înștiința că, așa cum la moartea lui Codreanu simțise imboldul de a intra în mișcarea legionară, tot așa, acum, la moartea lui Iorga, simțea nevoia să iasă

din ea. În realitate, Noica nu și-a dus intenția pînă la capăt pentru simplul fapt că nu avut niciodată o asemenea intenție. Noica nu s-a dezis de mișcarea legionară nici după moartea lui Iorga.

Aflat la Berlin, colegii germani îi cer lui Noica să scrie o succintă istorie a filozofiei românești, pentru a face cunoscută părții germane zestrea speculativă a spiritualității românești. Cu un optimism netulburat Noica se așterne pe treabă, încredințat fiind că lucrul la o asemenea carte nu poate dura mult. Dar curînd optimismul îi este înlocuit de stupeoare, căci Noica are brusc revelația tristă că, vrînd să scrie o istorie a filozofiei românești, nu are de fapt despre ce anume să scrie. Gîndul acesta umilitor că nu există o filozofie românească și că el aparține unui culturi căreia nu i se poate atribui o filozofie proprie este pîrghia dureroasă ce îl va împinge pe Noica ca, pe tot restul vieții, să caute să pună temelia unei filozofii românești.

În primăvara anului 1941 Noica se întoarce în țară unde, războiul fiind în plină desfășurare, este de îndată mobilizat, dar, supus unui examen medical succint, este declarat inapt pentru serviciul militar din cauza lipsei unui rinichi.

În ianuarie 1942 i se naște un băiat, Răzvan, și peste doi ani o fetiță, Dina. Ne e greu să ni-l închipuim pe Noica în postura de tată: oricum am căuta să ni-l imaginăm, e ceva în firea lui Noica care împiedică orice apropiere de imaginea unui tată. „Oamenii mari nu sînt buni“, scrie Noica în *Jurnalul filozofic*, „căci ei nu trăiesc pentru ceilalți, ci pentru spiritul din ei.“ Noica trăia pentru spiritul din el, nu pentru semeni și nici pentru copii.

Anul 1943 îl găsește pe Noica în București, unde va candida pentru prima și ultima oară la un examen de ocupare a unui post universitar: postul de conferențiar la catedra de Filozofia istoriei și culturii. Drept contracandidați Noica i-a avut pe Mircea Eliade

și pe un anume Ion Zamfirescu, al cărui nume astăzi nu ne mai spune nimic. Ceea ce este uimitor în acest episod este că Noica a anexat dosarului prezentat comisiei de examinare o declarație de intenție în care mărturisea că, în caz în care Mircea Eliade, atașat cultural la Lisabona în acea vreme, se prezenta la examen, el, Noica, înțelegea să se retragă. Noica recunoștea în acest fel că Eliade este mai pregătit și mai demn de a ocupa acest post. Este una din puținele dovezi de onestitate culturală pe care cultura română, viespar de orgolii și frecșuri meschine, le poate înfățișa luminei zilei. Soarta a vrut ca Eliade să nu se prezinte la concurs, cum așijderea a vrut ca Noica să piardă concursul în favoarea celui de-al treilea candidat.

Vara anului 1944, prevestitoare a unor răsturnări drastice în istoria lumii, silește autoritățile române să-i mobilizeze chiar și pe soldații necombatantși. În consecință, Noica este înrolat ca translator și, semn vădit al scurgerii capricioase a istoriei, va îndeplini acest rol mai întâi în lagărul de prizonieri americani din Timiș, pentru ca apoi, în septembrie 1944, să îl găsim în lagărul de prizonieri... germani din Craiova. Imediat după 23 august 1944, soldații americani, părăsind lagărul din Timiș spre a lua drumul Occidentului, i-au propus lui Noica să plece împreună cu ei. Acela a fost momentul când Noica a avut de ales: să rămînă în țară și să înfrunte colapsul României împreună cu ea, sau să plece în Occident și să lupte de acolo împotriva opresiunii sovietice. Alegerea lui Noica a fost să rămînă aici.

După demobilizare, Noica se întoarce la Sinaia, dar vremea tihnei și a meditațiilor solitare trecuse. Reforma Agrară din 1945 îi confiscă familiei Noica cea mai mare parte a pămîntului, iar lui Grigore Noica, cardiac cronic, inima nu îi rezistă de atîta supărare. Moare în 1946, iar Constantin Noica devine brusc capul familiei, fiind silit să preia atribuțiile de administrator peste singura moșie ce le mai rămăsese, cea de la Chiriacu,

o suprafață de pământ de 50 de hectare. Așa că în această perioadă îl găsim la moșia Chiriacu de lângă Alexandria, încercînd să facă o muncă la care nu se pricepea și pe care, de altfel, o detesta din toată inima. Tot în această perioadă, mai precis începînd din 1944, Noica își ridicase în Pădurea Andronache de lângă București o casă de vară, un *chalet* după model elvețian cu un singur etaj, al cărei rost nu putea fi decît unul singur: să adăpostească o școală de filozofie așa cum își dorise Noica încă din anul 1940, anul scrierii *Jurnalului filozofic*: „Visez o școală în care să nu se predea, la drept vorbind, nimic.“ (*Jurnal filozofic*) Așa se face că în 1945–1946 Noica își alternează perioadele de stat la moșia Chiriacu cu scurte șederi la casa Andronache. Aici Noica și-a văzut, pentru prima dată și pentru scurt timp, visul cu ochii.

Să ne transpunem pentru o clipă în atmosfera acelei vremi. Deși România avea să mai fie pînă în decembrie 1947 monarhie, teroarea sovietică s-a insinuat otrăvitor încă de la începutul anului 1945. Era o teroare insidioasă, dar tenace, fiind exercitată numai la adăpostul întunericului. Brusc aflai că a mai fost ridicat un vecin, că a mai dispărut un om politic, că o cunoștință plecase nu se știe unde sau că o rudă fusese chemată spre a da explicații. La lumina zilei nu se întîmpla nimic, căci în mod oficial încă se respira aerul democrației, dar deja frica pătrunsese în sufletele oamenilor. Ei bine, în această perioadă, Noica nu găsisese ceva mai bun de făcut decît filozofie. Țara moare și... Numai că nu așa stăteau lucrurile, căci Noica nu făcea filozofie pentru că, din dispreț luciferic față de țară, își vedea de prețioasele lui tabieturi spirituale, ci pentru că, grație naturii lui, el nu putea face altceva. Dacă a fost un om asupra căruia împrejurările exterioare nu au putut exercita decît o influență minimă, acela a fost Noica. Așadar, în această perioadă, Noica nu găsește altceva mai bun de făcut decît școală filozofică. Trec anii și, cu domiciliul obligatoriu la Cîmpulung, lipsit de bani

și de statut social, Noica, trăind într-o austeritate frizînd mizeria, nu găsește așadar altceva mai bun de făcut decît... școală de filozofie. Urmează închisoarea, este eliberat, se mută în București, trăiește într-un prăpădit de apartament în Berceni și, urmărit discret de Securitate, Noica nu găsește altceva mai bun de făcut în apartamentul lui de două camere decît... școală de filozofie. Iese la pensie, își lasă nevasta și apartamentul din București, se urcă în creierii munților și, timp de 12 ani de zile, într-o sărăcie lucie și într-un mediu natural sălbatic, Noica nu găsește altceva mai bun de făcut decît... școală de filozofie. Aceasta a fost una din trăsăturile de caracter cele mai izbitoare ale lui Noica: că în ciuda maleabilității politicoase și preventivoare de care știa să dea dovadă față de semenii, omul acesta era acolo, în ungherele numai de el știute ale ființei sale, de o inflexibilitate draconică. A vrut școală, a făcut pînă la urmă școală, a vrut să aibă o idee, a avut pînă la urmă o idee, a vrut să scrie cărți de filozofie, a scris pînă la urmă cărți de filozofie.

Întrunirile de la casa Andronache aveau înfățișarea unor matinee, dineuri sau serate muzicale, după partea de zi în care protagoniștii școlii se întîlneau. Pe acolo au trecut Mircea Vulcănescu, Alexandru Dragomir și Mihai Rădulescu. Nu lipseau domnișoarele și doamnele, „cuconetul“ din lumea bună, a căror prezență, se știe bine, aduce o notă de căldură și pitoresc în uscăciunea livrescă a cercurilor de filozofie. Aici se cîntau la pian câteva piese de Bach sau Haendel, se recitau poezii de Rilke sau Byron, și apoi unul dintre tinerii filozofi ținea o prelegere în fața auditoriului. Se serveau dulciuri, cafele și băuturi răcoritoare.

În 1946, cînd teroarea se întetise și viitorul României se încadra în mod previzibil în conturul sumbru al rusificării progresive, Noica face un gest ce nu poate să nu stîrnească uimirea: se duce la Tribunalul Poporului din București și se autodenunță ca

fost legionar și chiabur. Îi putem găsi felurite motivații gestului lui Noica, de pildă că nu a mai îndurat incertitudinea și tensiunea acelor zile și s-a gândit să curme calvarul, sau că, dintr-un curaj nebunesc a simțit nevoia să fie solidar cu cei care, odinioară, merseseră alături de el pe trotuar și care, acum, îmfundau pușcăriile. Important este că cei care întruchipau autoritatea din acel tribunal l-au privit ca pe un picat din lună și i-au cerut să se ducă acasă.

Dîndu-și seama că soarta lui culturală e pecetluită și că trecutul lui legionar va pluti ca un sceptru malefic asupra viitorului familiei, Noica divorțează în 1947 de Wendy, pentru a-i da acesteia și copiilor posibilitatea de a pleca din țară. Divorțul are loc, dar Wendy, în ciuda străduințelor depuse pe lângă autorități, va primi dreptul să plece din țară abia în 1955. Pînă atunci, Wendy, împreună cu cei doi copii, va trăi într-o mizerie grea, fără nici un ajutor din partea statului, fiind bunăoară silită, pentru a supraviețui, să dea lecții de limba engleză.

În 1948 colectivizarea îi va lua lui Noica și hectarele moșiei de la Chiriacu, expropiere care, dacă pe un altul l-ar fi adus la disperare, pe Noica l-a dăruit cu sentimentul unei uriașe eliberări: scăpase în sfîrșit de supliciul administrării unei proprietăți ce nu-i trezea decît oroarea aristocratului ce se pomenește vechil peste propriul pămînt. Reacția de ușurare pe care Noica a resimțit-o la pierderea moșiei este semnul cel mai lămurit al constituției lui interioare. Asemeni unui anahoret căruia nu-i pasă de posesiunea materială, ba chiar o percepe pe aceasta ca pe o povară menită a-i lua timpul pe care nu înțelegea să-l petreacă decît în lumea gîndirii, Noica, structuralicește, avea o viziune asupra lumii în virtutea careia orice posesie materială este o piedică în calea libertății individuale (vezi *Manuscrisele de la Cîmpulung*). Noica era convins că omul trebuie să fie eliberat de servituțile materiale spre a trăi slobod și deplin în univer-

sul culturii. Tot ce împiedica omul să fie o ființă culturală trebuia înlăturat, iar una din piedicile apăsătoare în calea împlinirii culturale a omului era proprietatea privată. Cum să te mai preocupi de tine și de cultură dacă mintea ta e măcinată de grijile legate de ceea ce posezi? Și atunci ce e rău în faptul că omului i se ia cauza grijilor sale?

În mai 1949, când opresiunea încetase de mult de a mai fi una învăluită în discreția arestărilor nocturne și când măsurile punitive de înlăturare a oricărui potențial oponent se luau la lumina zilei, autoritățile comuniste își îndreaptă în fine atenția asupra lui Noica, expulzându-l din București și claustrându-l în provincie. I se impune domiciliu obligatoriu la Cîmpulung-Muscel, cu interdicția de a părăsi împrejurimile orașului. Aici, în ciuda previziunilor pragmatice pe care le putem face în genere despre evoluția interioară a unui om căruia i se luase totul, pentru Noica începe cea mai fecundă perioadă a vieții sale. Să ne transpunem în pielea lui: i se luaseră proprietățile, familia, statutul social, dreptul de a publica cărți. Era o *persona non grata*. Nouă oameni din zece, dacă ar fi puși într-o asemenea situație precară, nu vor găsi resurse interioare pentru a continua să trăiască. Numai că Noica, cu o alcătuire interioară grație căreia își putea găsi motivația de a trăi și de a face filozofie chiar și în împrejurările în care în mod normal un om nu mai poate găsi nici o motivație, a început abia acum să fie adevăratul Noica. Pînă atunci Noica fusese un intelectual sobru și de bună factură culturală, dar nimic mai mult. Era un exeget strălucit, un traducator bun și un eseist cu talent narativ. Dar aceste însușiri nu pot face dintr-un intelectual un mare filozof. Mai e nevoie de ceva, de o fulgurație interioară, de o răsucire crîncenă în interiorul tău și de ridicarea insurecțională împotriva lumii ce amenință să te doboare. Iar Noica tocmai asta a făcut. În fond, morala ce se desprinde din cei aproape 10 ani petrecuți la

Cîmpulung este că, atunci când nu mai ești nimic din punct de vedere social, poți încă să fii totul printr-o idee. Sau cu alte cuvinte: când nimic nu te îndeamnă să continui abia atunci merită să continui cu adevărat.

La Cîmpulung, Noica și-a căpătat ideea filozofică și totodată și-a trasat principalele coordonate ale filozofiei sale de mai târziu. Tot ce va face ulterior în filozofie își are germeii inițiali în această perioadă de „delir cultural“ – cum el însuși o numește în *Jurnalul de la Păltiniș*.

Tot la Cîmpulung o va întâlni în mai 1949 pe Mariana Nicolaide, aflată acolo împreună cu copilul ei și cu părinții primului ei soț. Soțul ei murise pe front, la un an după căsătorie, iar Mariana Nicolaide, deși avea buletin de București, prefera să-și petreacă timpul la Cîmpulung, alături de socrii aflați aici în domiciliu forțat. Noica se va căsători cu Mariana în 1953, ceea ce va însemna pentru Mariana pierderea buletinului de București.

În cei 10 ani petrecuți aici, Noica va da ființă celei de-a doua ipostaze a școlii sale filozofice, fiind frecventat de prieteni și cunoștințe din București: Nicu Steinhardt, Alexandru Paleologu, Mihai Rădulescu, Arșavir Acterian. Această școală *sui generis*, mai degrabă un seminar filozofic pentru oameni cu gusturi fine și rafinat discernământ cultural, s-a desfășurat în cadrul unor întruniri clandestine în casa lui Noica din Cîmpulung.

În 1958, puterea comunistă, recurge la un val de arestări în toată țara ca măsură profilactică de împiedicarea a unor evenimente asemănătoare Revoluției din Ungaria din 1956. În consecință, Noica este arestat, anchetat la Malmaison și apoi la sediul Securității din Pitești, fiind în cele din urmă trimis în judecată și condamnat la 25 de ani de muncă silnică cu confiscarea întregii averi. Alături de el vor fi arestați toți

participanții la seminariile private organizate de Noica la Cîmpulung, iar lotul lor va purta la proces numele de “grupul Noica”. Noica va executa la Jilava 6 din cei 25 de ani de închisoare, fiind eliberat în august 1964.

Din 1965 se stabilește în București, unde va lucra ca cercetător la Centrul de Logică, avînd drept domiciliu un apartament cu două camere în Berceni, pe strada Ornamentului. În acest apartament, Noica va ține seminarii private pe marginea filozofiei hegeliene, platonice sau kantiene. Printre participanți se numără mai tinerii săi colegi de la Centrul de Logică (Sorin Vieru) sau de la Institutul de Artă (Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu). În 1974, Noica își schimbă domiciliul mutîndu-se în Drumul Taberei, într-un apartament cu două camere, unde locuiește și astăzi cea de-a doua lui soție, Mariana Noica.

În 1975 iese la pensie și, despovărat de servituțile cetățenești față de stat, își caută în împrejurimile muntoase ale Sibiului un loc unde să se poată așeza pentru tot restul vieții, cu gîndul de a face filozofie. Mai întîi încercase la Snagov în vila Aslan, unde, neavînd bani să plătească chiria, oferea chelnerilor și administratorului vilei, drept compensație pentru contravaloarea chiriei, meditații de engleză. Apoi încearcă la Cîsnădie și Cîsnădioara, dar, întîmpinînd condiții care nu erau pe placul lui (climă, cazare, masa zilnică), se va stabili definitiv la Păltiniș. Acolo, în numai cîțiva ani de zile, Noica va da ființă celei mai originale școli de filozofie pe care istoria culturală a țării din fostul lagăr comunist a cunoscut-o (vezi Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniș*, Humanitas, 2019). Grație lui Noica, filozofia a cunoscut în România comunistă o notorietate cum nu mai cunoscuse și cum nu va mai cunoaște vreodată. În anii bătrîneții, Noica oferea imaginea unui bărbat uscățiv, plin de entuziasm și dovedind o răbdare politicoasă cu oricine venea la Păltiniș ca să-l vadă. Ticurile tinereții se accen-

tuaseră, căpătînd însă patina vîrstei și ștaiful personalității omului. Dregerea glasului, cu care Noica își preceda orice cuvînt, avea ceva din ritualul meticulos cu care unii bărbați fumători de pipă își dreg vocea înainte de a spune ceva. Gesturile onctuoase s-au păstrat și ele, fiind însoțite de aceeași atitudine curtenitoare și prevenitoare pe care Noica a avut-o dintotdeauna.

În urma unui accident stupid petrecut în 27 noiembrie 1987 (vrînd să prindă sau să alunge un șoarece ce nimerise în camera lui, s-a împiedicat de marginea covorului și a căzut), Noica și-a fracturat șoldul și, din cauza emboliei survenite cîteva zile mai tîrziu, avea să moară prin edem pulmonar la Spitalul Clinic din Sibiu în ziua de 4 decembrie 1987. Grație insistențelor discipolilor săi și prin intervenția mitropolitului Antonie Plămădeală, Noica a fost înmormîntat acolo unde își mărturisise dorința să fie înmormîntat: în preajma Schitului din Păltiniș, lîngă biserica cu hramul „Schimbarea la față“.

